

A XI-A REUNIUNE ȘTIINȚIFICĂ A INSTITUTULUI INTERNAȚIONAL AL CETĂȚILOR

(EGGERSBERG, 28 SEPTEMBRIE — 1 OCTOMBRIE 1971)

Consiliul științific al Institutului internațional al cetăților, cu ocazia celei de a XI-a reuniuni, ținută la Eggersberg (Republica Federală a Germaniei) pe tema:

„Sistemele de fortificație din secolele XVI, XVII, XVIII și XIX, ca o continuare a construcțiilor de apărare medievale și considerate din punct de vedere național. Date istorice, condiții actuale ale fortificațiilor și metodologia conservării și punerii lor în valoare”.

— Ține să mulțumească autorităților Bavarei („Bayerisches Landesamt für Denkmalpflege”, „Bayerische Verwaltung der Schlösser, Gärten und Seen” și „Deutsche Burgenvereinigung”) pentru excelenta organizare și călduroasa primire.

La reuniune au participat: Mr. Gilyard-Beer (Anglia); prof. F. Machatschek (Austria); prof. Leonardo Vilena (Spania); prof. G. Moutsopoulos (Grecia); prof. Laszlo Gerö (R. P. Ungară); prof. Piero Gazzola și prof. R. Cassi (Italia); prof. Hotke (Olanda); prof. Maievski (R. P. Polonă); prof. Azeredo (Portugalia); prof. Grigore Ionescu (R. S. România); prof. Werner Mayer (Republica Federală a Germaniei); prof. I. Pavel (R. S. Cehoslovacă); arh. Ivan Zdravcović (R. S. F. Iugoslavia).

După ce a luat cunoștință de rapoartele reprezentanților celor treisprezece țări, Consiliul științific decide să supună serviciilor și ministerelor responsabile, *Recomandările următoare*:

1. Fortărețele și fortificațiile orașelor din secolele XVI, XVII, XVIII și XIX au fost adesea complet abandonate sau sacrificate dezvoltării urbanistice. Uneori n-au rămas decât ruine sau porțiuni de o oarecare importanță, ca porți de oraș sau de fortărețe, tronsoane de ziduri sau șanțuri, acestea ascunse adesea de construcțiile noi care, în unele cazuri, li s-au suprapus.

2. Puținele exemple de metereze, de fortărețe sau orașe, cu bastioanele lor, porți și șanțuri, constituie monumente de artă ale construcțiilor din secolele XVI, XVII, XVIII și XIX, de o mare raritate și tocmai de aceea, de o valoare remarcabilă.

3. Fortificațiile conservate ale orașelor trebuie să formeze obiectul unei atenții speciale în amenajarea orașelor și să fie inserate în zonele de protecție, făcând parte din centrul istoric.

4. Luând în considerație raritatea lor sus menționată, se recomandă degajarea, scoaterea lor la suprafață și consolidarea structurilor de apărare din secolele XVI, XVII, XVIII și XIX.

5. Scoaterea la suprafață a incintelor fortificate trezește un interes special deoarece acestea constituie o circumscriere vizibilă a centrului istoric. În spațiile verzi, cuprinse în șanțurile care n-au fost umplute, se oferă posibilitatea amenajării lor pentru terenuri de destindere și în același timp —

cadrul orașului fiind îmbogățit — pentru promovarea turismului.

6. Incinta fortificată, o dată degajată și restaurată, primește o valoare urbanistică considerabilă, constituind o împărțire naturală între centrul istoric și zonele urbane mai moderne ce îl inconjoară și care nu au importanță din punctul de vedere al monumentelor.

7. Incinta fortificată oferă posibilități nu numai pentru articularea optică a zonelor urbane, dar, de asemenea, pentru facilitarea circulației, mijlocind drumuri circulare, paralele și parcuri.

8. Dacă fortărețele și ruinele lor nu au o valoare din punct de vedere practic, ele au cu atât mai mult din punct de vedere istoric. O dată consolidate, ele pot să formeze scopul plimbărilor populației și turiștilor. Ele pot forma obiect de cercetări și pot contribui la educația istorică a poporului.

9. În conservarea acestui tip de monumente, exemple ale istoriei unei țări, ar trebui să se urmărească oferirea lor unei noi funcțiuni în viața actuală care, în sensul mai sus menționat, bazându-se pe importanța lor istorică, justifică salvarea și punerea lor în valoare.

Președintele Consiliului Științific,

PIERO GAZZOLA

GRIGORE IONESCU, „ARHITECTURA POPULARĂ ÎN ROMÂNIA”

EDITURA MERIDIANE, BUCUREȘTI, 1971

În cursul anului 1971, Editura Meridiane a publicat, într-o formă și cu o ilustrație simțitor îmbunătățite, lucrarea mai veche a prof. arh. Grigore Ionescu privind „Arhitectura populară românească”, Ed. Tehnică, 1957.

Frumusețea subiectului tratat, necesitatea unor astfel de sinteze, succesul lucrării anterioare datorată aceluiași cercetător competent și pasionat, au făcut ca și de data aceasta tirajul să se dovedească insuficient și cotea să se epuizeze în mai puțin de o săptămână.

În cele ce urmează, vom căuta să prezentăm unele aspecte ale acestei opere valoroase — modul de abordare a problemelor, tratarea trăsăturilor caracteristice ale arhitecturii țărănești, ca și unele propuneri pentru o viitoare ediție.

Autorul a trasat cu o mină sigură tabloul cuprinzător al acestui important capitol al culturii populare românești. În ordinea firească, în prima parte a lucrării sînt înfățișate principalele tipuri de așezări (cele trei tipuri de sat, împrăștiat, răsfiat și adunat, ca și tipurile mai noi sau satul adunat săsesc), locuința (pornind de la cele mai vechi — bordeiul, coliba — la casa cu diferite sale variante regionale, avînd însă o

formă unitară), gospodăria în ansamblu (cu aspecte diferind după tipul de sat căruia-i aparține), instalațiile tehnice de tipuri variate, ca și hanurile țărănești și prăvăliile populare, aspectele monumentale în arhitectura populară — bisericile de lemn.

În partea a doua, mai restrînsă evident ca spațiu, sînt descrise diferitele materiale folosite (lemnul cu precădere, apoi piatra, lutul, mai nou cărămida), procedeele de construcție (diferite după materialul folosit și elementele construcției la care sînt aplicate), plastica arhitecturală și decorativă — un capitol amplu, în care sînt analizate proporțiile și simetria așezărilor și a tuturor construcțiilor, ca și decorația variată; ultimul capitol privește relațiile între meșterii populari și arhitectura cultă.

Enunțate în Introducere, în tot cuprinsul lucrării vor fi urmărite și subliniate caracteristicile specifice ale arhitecturii țărănești: perpetuarea tradițiilor autohtone, unitate în ansamblu și varietate regională, legătura organică permanentă cu mediul înconjurător, măiestria artistică desăvîrșită.

Așezare, gospodărie, locuință — nucleul vieții țărănești, ni se înfățișează istoric-evo-

lutiv, împeună cu lăcașurile de cult și diferitele realizări tehnice ingenioase. Spunem „evolutiv”, dar este vorba de o evoluție care a durat sute și sute de ani, fiecare generație preluînd și prelucrînd elementele tradiționale moștenite din tată în fiu. S-a vorbit de un „geniu creator” al poporului român, și pe drept cuvînt, pentru că această reluare nu a însemnat imitare steapă ci creație vie, bazată pe o continuitate de viață și concepții, pe respectarea și îndrăgirea moștenirii strămoșești.

Poate cel mai mare merit al lucrării constă în tratarea interdependentă a tuturor factorilor care au contribuit la realizarea construcțiilor țărănești. Fiecare obiectiv este văzut în timp, spațiu, tehnicitate. Pornind de la un arhetip, sînt studiate toate variantele, noile apariții, modificările moderne sau împrumuturile. Afirmările sînt clare, solid construite, fără ipoteze nefundamentate. Foarte interesantă și logică ni se pare prezentarea originii gospodăriei cu ocol întărit, explicată prin „adaptarea unui fel de locuință străveche, de caracter mai mult universal decît greco-roman, la nevoile specifice impuse de locul și de ocupația oamenilor care îl folosesc”.

Pagini remarcabile sînt închinat studiului simetriei și proporțiilor arhitecturii populare, bazate pe rapoarte simple, comensurabile, care, deși aplicate intuitiv de meșterii populari, au dus la crearea atîtor exemplare de mare frumusețe. La aceasta a contribuit și înclinarea firească a românului către forme pitorești, atenuarea unor forme geometrice sau simetriei rigide, întîlnindu-se dimpotrivă o asimetrie de mare farmec, „ca o expresie a vieții însăși”.

Așa cum se prezintă, *Arhitectura populară din România* este o lucrare de studiu, dar și de inițiere și de atragere spre un tărîm mai puțin cercetat. Deși scrisă de un specialist, cartea nu are rigiditatea sau răceala unui tom savant, la aceasta contribuind și stilul, ușor înflăcărat și poetic pe alocuri, însușind subiectul, ca și micile tablouri descriptive — în care monumentul este integrat peisajului înconjurător (ca la biserica din Șurdești); prezența citatelor ce preced fiecare capitol, indică similitudini de concepții sau imagini intuitive, aparținînd unor gînditori și conoscători profunzi ai sufletului poporului românesc: Lucian Blaga, Geo Bogza, Henri Focillon.

Foarte frumoasă și variată, ilustrația este superioară prin concepție și realizare, atît volumului anterior cit și multor altor lucrări de specialitate. Pentru toate obiectivele citate în text se fac trimiteri pe marginea paginii la partea doua a lucrării, constînd din fotografii (de ansambluri și detalii) și desene (planuri, secțiuni, vederi generale, detalii). Prin această argumentație vizuală textul cîștigă evident în claritate, ca și cititorul, care poate urmări mai lesne expunerea autorului.

Realizarea cărții de față de către Editura Meridiane este deosebit de izbită, ca format, acurateță a machetei, calitatea ilustrațiilor (minus corectura, defectuoasă), cu adăugarea rezumatelor și listelor de ilustrații în trei limbi de circulație mondială, militîndu-se astfel pentru cunoașterea în cercuri cit mai largi a acestui important capitol al culturii noastre populare, atît în țară cit și în străinătate. Dar tocmai acest scop al Editurii Meridiane, o accesibilitate cit mai largă, se împotrivesc tipăririi unor lucrări ample de strictă specialitate, cu un aparat critic bogat.

Iată de ce ne socotim îndreptățiți să formulăm unele deziderate privind o sinteză exhaustivă a arhitecturii populare românești, atît de necesară pentru studii și cunoaștere aprofundată: această nouă ediție să stea la baza unei astfel de lucrări, atotcuprinzătoare,

în care să se reflecte întreaga experiență de teren și cunoștințele de specialitate ale autorului.

Am dori să fie extinse considerațiile de ordin istoric, lingvistic, geografic, economic, social, etnografic, cu referiri la izvoarele arheologice, documentare, literatură de specialitate; să fie prezentate pe lingă elemente net autohtone și altele răsbindite pe o arie mult mai largă, ca acoperișul moldovenesc de paie cu trepte la colțuri, întîlnit din Cehoslovacia pînă în țările nordice, casa cu foișor, prezentată într-o interrelație balcano-dunăreană, luîndu-se în considerare și aspectul oriental.

La studierea locuinței, trebuie amintite și pivnițele de forme variate, de la cele mai simple la cele cu bolți de zidărie sau piatră nefasonată: interesante sînt — prin vechime, inventivitate, realizare artistică — și unele elemente de detaliu ca sistemul de incuitori la uși, porți, ferestre.

Dintre anexele locuinței nu se menționează decît pe scurt și în general șura; ori și aceasta are unele variante cum este șura drăgușenească, cuprinzînd și aria de treierat. Mai există și alte categorii de dependințe întîlnite însă peste tot și folosite: astfel bucătăria de vară este nelipsită din băutura gospodarului, construită fie din birne de lemn la munte, vîruițe, sau din zidărie la deal, iar în sud din chirpici, adeseori înlocuită cu străvechiul cuptor de piine și cu plita afară, uneori sub un acoperiș. Cămara de alimente îmbracă și ea diferite forme deosebite de interesante după zona de origine: pe Valea Arieșului, ca o căsuță alături de casa mare, cu un acoperiș înalt de paie, cu pridvor și dedesubt pivniță; în Gorj „jicnița” din birne de lemn etc. Se mai pot semnală în cadrul gospodăriei „pimița” gorjenească pentru păstratul uneltelor, pătulele cu forme originale și variate din sudul țării, adăposturile pentru animale — porci, viței — „găbănașul” din zona Miercurea Ciuc, porumbarele. Construcțiile anexe prezintă forme variate, rezolvări ingenioase, elemente decorative — ca de pildă ușile șurilor maramureșene, încît merită o prezentare mai amănunțită.

Fintinile ocupă un loc aparte cu diferitele lor tipuri, de la fintina cu cumpănă răsbindă pe o mare arie geografică, la puțurile de lemn cu ghizduri frumos fasonate din piatră sau „fintinile cu cai” din Vilcea.

Intitulînd capitolul „Aspecte monumentale

ale arhitecturii populare — bisericile de lemn”, autorul nu a inclus aici, dar nici în altă parte, troițele. Și aceste construcții legate de cult au o certă valoare arhitectonică și artistică.

Analizînd influența arhitecturii populare asupra celei orășenești, aportul direct, autorul include cîteva pagini originale acestui studiu. S-ar putea aduce aici unele sugestii privitoare la construcțiile în stil tradițional, la sistematizarea modernă a satelor, pentru evitarea unor tipuri pseudopopulare hibride, deseori întîlnite.

În cadrul referirilor la obiectivele de pe teren, credem că se puteau include și unele zone mai puțin cercetate dar cu realizări remarcabile ca: Bihorul, Sălajul, cu biserică și case de lemn de mare frumusețe arhitectonică, Valea Dunării, Bărăganul — cu unele tipuri de cuptoare sau construcții tipice din lut etc.

De asemenea, se puteau menționa și exemplare din celelalte muzee din aer liber din țară nu numai din Muzeul satului, în special la capitolul instalații tehnice sau construcții vinicole (Dumbrava Sibiului, Muzeul viticulturii și pomiculturii Golești, Muzeul etnografic din Parcul Hoia — Cluj). Salvarea a nenumărate monumente de arhitectură și artă populară prin dezvoltarea rețelei de muzee etnografice în aer liber este o acțiune care trebuie neapărat pomenită, importanța ei pe plan național și internațional ne mai trebuind să fie subliniată în rîndurile de față.

Completarea aparatului critic pentru o lucrare de studiu este absolut necesară. Din bibliografie lipsesc lucrări clasice pentru studiul anumitor probleme ca *Bisericile din Bihor* — Coriolan Petranu, „Arta populară românească” editată de Institutul de Istoria artei în 1969, cu un vast capitol privind arhitectura populară, I. D. Ștefănescu — *Arta veche a Maramureșului*, ca și numeroase articole din publicațiile muzeelor — Anuarul Muzeului satului, Cibinium etc.

Un indice-glosar, cu termeni tehnici de origine populară cu explicația lor și cu indicarea paginii din text, este iarăși extrem de necesar.

Am menționat cele de mai sus cu dorința de a avea un material complet de studiu al arhitecturii populare, fiind convinși că o nouă ediție, într-un format extins, va fi și mai utilă și, cel puțin tot atît de bine primită.

VALENTINA BUȘILĂ

GRIJA FAJĂ DE MONUMENTE — O DATORIE CETĂȚENEASCĂ, PATRIOTICĂ

Pornind de la considerentul că monumentul de cultură este o dovadă nemijlocită a nivelului de dezvoltare a tehnicii, științei și artei de pe o anumită treaptă de dezvoltare social-economică și de la necesitatea folosirii sale ca un instrument de influențare directă a conștiinței oamenilor, de educare a lor în spiritul admirației și prețuirii valorilor trecutului nostru istoric, apare ca o obligație cetățenească, patriotică, a noastră a tuturor, de a acorda o atenție deosebită identificării, cercetării, protejării, conservării și restaurării tuturor monumentelor de cultură care prin valoarea lor istorică, arhitectonică sau artistică se integrează patrimoniului cul-

turii noastre naționale. Dispunem de un patrimoniu extrem de bogat și variat. Avem monumente care prin specificul lor pot fi considerate unicate și cu atît mai mult grija noastră față de aceste produse ale creației și ingeniozității populare se cere sporită.

Gradul de civilizație al unui popor se judecă îndeobște și în funcție de contribuția sa la dezvoltarea culturii universale. Putem afirma fără rezerve, că poporul nostru, prin ceea ce a creat secol de secol, milenii, se așează printre acele popoare cu participare majoră la patrimoniul culturii universale.

Așa cum documentul de arhivă sau obiec-

tul de muzeu devine un argument în cunoașterea sau înțelegerea unei epoci, unui eveniment sau unui fenomen, la fel trebuie considerat și monumentul — fie el arheologic, istoric, artistic, arhitectonic, de artă populară, — care exprimă, am putea spune, mai complet și complex caracteristicile epocii în care a fost creat — gradul de dezvoltare al tehnicii, al artei, dezvoltarea socială, chiar situația politică a vremii ș.a. Tocmai de aceea, grija pentru aceste dovezi incontestabile ale trecutului nostru istoric se cere sporită, pornind de la considerentul că procesul de degradare poate fi mult mai rapid în comparație cu colecțiile de muzee